

گفت‌وگو با مجتبی میر تهماسب درباره مستند «توران خانم»

ساخته مشترکش بارخشان بنی اعتماد و دلایل پخش اینترنتی فیلم

اگران بدون مرز

رضا معطریان

آیدا عزتی

نام توران میرهادی برای کسانی که در حوزه کودک و نوجوان فعالیت می‌کنند، نام آشنایی است. زنی که معمار نهادهای کودکی و مادر علم و تربیت نوین در ایران لقب گرفته و بعد از هر رنجی که در زندگی پر فراز و فرودش دیده، آن را تبدیل به سرمایه‌اش برای انجام کارهای بزرگ و ماندگار کرده است. کارهایی نظیر راه‌اندازی کود کستان، دبستان و راهنمایی غیردولتی «فرهاد» (۱۳۵۹-۱۳۳۴) و همچنین بنیانگذاری دو نهاد «شورای کتاب کودک» و «فرهنگ‌نامه کودکان و نوجوانان» از کارهای ارزشمندی است که توران میرهادی در طول زندگی ۸۹ ساله خود انجام داده است.

رخشان بنی اعتماد و مجتبی میر تهماسب از مهرماه سال ۱۳۹۱ تا پاییز ۱۳۹۵ آخرین روزهای حیات خانم میرهادی همراهِ او بودند. لحظات زندگی و تلاش‌هایش برای تداوم انتشار فرهنگ‌نامه کودکان و نوجوانان را ثبت کردند و حاصل این کار مستند «توران خانم» و فیلم «هفتم از مجموعه کارستان شده است.

در تصمیمی نو صاحبان فیلم می‌خواهند مستند «توران خانم» را از ۲۶ تا ۲۸ خرداد به صورت اینترنتی در سایت هاشور اکران کنند. اکرانی که هیچ مرزی ندارد و هر بیننده در هر جای دنیا که باشد می‌تواند فیلم را تماشا کند. با مجتبی میر تهماسب که علاوه بر کارگردانی، تهیه‌کنندگی این کار را بر عهده دارد درباره این مستند و دلایلی که منجر به تصمیم برای اکران اینترنتی فیلم شد، به گفت‌وگو نشستیم.

با اینکه به گفته خودتان کارستان به سود رسیده است، چرا اراضی نیستید؟
از منظر اقتصادی قطعا به صرفه نیست، اما از منظر من مستندساز که همیشه به حداقل‌ها ارضی هستم؛ قابل قبول است. من توانستم جلوی ضرر فیلم ساختن در بخش خصوصی را با همه مشکلاتش بگیرم و به سود برسانم. با اینکه سود آن مختصر و در دراز مدت است و برای کسی که عقل معاش داشته باشد و طول‌بازه زمانی صرف‌نیرو و هزینه را درقبال سود آن حساب کند، به سود طوق قطع می‌گردد این شیوه غلط است. اما برای ما که انتخاب کردیم با این شیوه کار کنیم، راه‌حلی پیدا می‌کنیم و روز به روز هم آن را تقویت می‌کنیم. اگر همت و تلاش در جمعی که دور هم جمع شده‌ایم و کارستان را تشکیل دادیم، ادامه پیدا کند و بتوانیم ایجاد مخاطبان را گسترده‌تر کنیم، مطمئن هستیم که در یکی دو سال آینده به ثبات اقتصادی می‌رسیم که خیلی ازادانه‌تر سراغ موضوعات دیگری هم برویم.

توران خانم، چه چیزی است؟
ما با فاصله خیلی کمی از «توران خانم» پروژه کارستان را شروع کردیم. شاید توران خانم از مهم‌ترین فیلم‌های کارستان باشد، ولی چون تولید آن به زمان طولانی‌تری نیاز داشت و ویژگی‌های منحصر به فرد خود را داشت، این فیلم را در فاز اول کارستان که شش فیلم بود متصل کردیم در واقع الان به عنوان هفتمین فیلم کارستان معرفی و پخش می‌شود که امیدواریم شروع یک فاز دیگر هم برای ادامه این مجموعه باشد.

منظورشان از ویژگی‌های منحصر به فرد فیلم «توران خانم» چیست؟
ما واسطه مونتاز «توران خانم» بودیم که متوجه شدیم این فیلم شبیه هیچ کدام از فیلم‌های ما نیست. شاید به این دلیل که توران خانم آدم ویژه‌ای بود و مخاطبان مخصوص به خود را دارد. مخاطبان اصلی این فیلم همه نهادهای کودک که مهدکودک‌ها و آموزشی پخش می‌شود. ما باید این فیلم را در هر چند مدل اقتصادی خودمان بیندازیم تا حداقل هزینه‌های تولید را در بیاوریم و بعد به سوددهی برسیم تا هم زنده بمانیم و هم بتوانیم فیلم بعدی را بسازیم.

وقتی با این شرایط اقتصادی و بدون حامی مالی فیلم می‌سازید، چرا تصمیم گرفتید درآمدهای حاصل از این فیلم را به شورای کتاب کودک و فرهنگ‌نامه کودکان و نوجوانان اختصاص بدهید؟
این تصمیم که عواید و منافع مالی این فیلم به شعورا و فرهنگ نامه برسد را در همان مرحله تولید گرفته بودیم. من در چند مرحله که فیلم ساخته شده بود و مونتاز در حال اتمام بود و حتی در مراحل فنی صداگذاری با خیلی از کسانی که فکر می‌کردم به این موضوع علاقه و توان مالی دارند، مذاکره کردم تا حداقل هزینه‌های تولید فیلم را مشترک بپردازیم تا اینکه ما به نتیجه نرسیدیم. اما خوشبختانه در اولین نمایش فیلم که سوم آذر ماه ۹۶ به بهانه اولین سال درگذشت توران خانم برگزار شد، یک جمع خانوادگی اعلام کردند از جمله سیدنا محمد فرزند نامی می‌کنند. تاثیرهای فیلم شروع شدن و این ما

ان مهم‌تر کرد که تصمیم‌مان برای اینکه منافع فیلم به آن نهاد برسد، درست است.

تجربه اکران شش فیلم کارستان را چگونه ارزیابی می‌کنید، از نحوه پخش و اکران آن اراضی هستید؟

از منظر اقتصادی منطقی نبود و اراضی نیستیم. به همین دلیل است که الان در حال تجربه شیوه جدیدی از اکران و نمایش فیلم هستیم. فاز اول کارستان چهار سال تولیدش انجام شد و حدود یک سال از پخش آن، چه در سینما، چه به صورت دی‌وی‌دی و پخش بین‌المللی می‌گذرد، ما در زمان حاضر به انتهای مسیر این بخش از پروژه رسیدیم و نه تنها هزینه‌های تولیدی این مجموعه را در آورده‌ایم، بلکه کم‌کم آن را به سود رسانده‌ایم. مجموعه کارستان در سینمای مستند حتی سینمای این مملکت و بخش خصوصی ما پروژه‌عظیمی است.

با اینکه به گفته خودتان کارستان به سود رسیده است، چرا اراضی نیستید؟

از منظر اقتصادی قطعا به صرفه نیست، اما از منظر من مستندساز که همیشه به حداقل‌ها اراضی هستم؛ قابل قبول است. من توانستم جلوی ضرر فیلم ساختن در بخش خصوصی را با همه مشکلاتش بگیرم و به سود برسانم. با اینکه سود آن مختصر و در دراز مدت است و برای کسی که عقل معاش داشته باشد و طول‌بازه زمانی صرف‌نیرو و هزینه را درقبال سود آن حساب کند، به سود طوق قطع می‌گردد این شیوه غلط است. اما برای ما که انتخاب کردیم با این شیوه کار کنیم، راه‌حلی پیدا می‌کنیم و روز به روز هم آن را تقویت می‌کنیم. اگر همت و تلاش در جمعی که دور هم جمع شده‌ایم و کارستان را تشکیل دادیم، ادامه پیدا کند و بتوانیم ایجاد مخاطبان را گسترده‌تر کنیم، مطمئن هستیم که در یکی دو سال آینده به ثبات اقتصادی می‌رسیم که خیلی ازادانه‌تر سراغ موضوعات دیگری هم برویم.

در نگاه اول پیدا کردن و جذب مخاطب از طریق تلویزیون ساده‌ترین راه است و مخاطب بیشتری هم جذب می‌شود، چرا شما تلویزیون و مخصوصا شبکه مستندرا کنار گذاشتید؟

در واقع آنها ما را کنار گذاشتند. از زمانی که پخش اولیه کارستان شروع شد، تلاش کردم با کسانی که مدیر یا

تهیه‌کننده تلویزیونی هستند، ارتباط بگیرم. اما درهای تلویزیون بسته است چون یک سلیقه یا سیاست از پیش تعیین شده‌ای وجود دارد که به قول معروف رسانه ملی را می‌پوشاند. صدا و سیما چشم‌هایش را به روی واقعیت‌های جامعه و افرادی که مشخصا فیلمساز هستند، بسته است و تبدیل به یک منطقه مین‌گذاری شده که فقط خودی‌ها معبرهایش را می‌شناسند. آن چیزی که هم آنها تولید می‌کنند برای مخاطب قابل ارزشگذاری نیست چون می‌خواهند باانتقال‌هایی که در سریال‌های ترکی و... وجود دارد، رقابت کنند. این رسانه از جایی به بعد دیگر سلیقه و مناسب ما نیست، پس دنبال مجموعه کارستان را برای اکران به هنر و تجربه سپردیم. مهم‌ترین محل پخش سینمای مستند، تلویزیون است و این افسوس‌ناک است که چرا تلویزیون چشم‌هایش را بسته است و با وجود همه شعارهایی که هر سال گفته می‌شود و مصداق کامل آنها همین فیلم‌های ما است، اما حاضر به پخش‌شان نیست. اما از آن طرف هم شاید افسوس‌ناهی را عاقلانی که در آن سیستم هستند باید بخورند.

شما فیلم «توران خانم» را به جشنواره سینما حقیقت‌آرا به دادید؟

خیر، در جشنواره سال گذشته فیلم را می‌خواستند اما فیلم بعد از زمان جشنواره آماده نمایش شد. امسال ممکن است فیلم را در جشنواره سینما حقیقت‌آرا به کنیم که البته بستگی به فضای جشنواره دارد. ما قصد نداریم این فیلم را وارد رقابت کنیم. از جشنواره‌های داخلی و خارجی به عنوان ویرترین و محلی برای نمایش فیلم‌مان و وصل شدن به بازار اکران و نمایش استفاده می‌کنیم.

چرا برای نمایش فیلم به اکران در گروه هنر و تجربه روی‌نیاوردید؟ تجربه این جنس از اکران را موفق نمی‌دانید یا فکر می‌کنید جای این فیلم آنجا نیست؟

سه، چهار سال پیش که هنر و تجربه به راه افتاد اولین فیلم مستندی که نمایش دادند، فیلم «شش قرن، شش سال» من بود. قبل از تاسیس گروه هنر و تجربه این فیلم را ساخته بودم و دنبال اکرانش بودم. در شورای صنفی در حال جنگیدن بودم و از همه دوستانی که در پخش سینما بودند، کمک می‌گرفتم چون فکر می‌کردم فیلم‌های

توران خانم

یادداشت

بسترهای غیر کلاسیک اکران

سام کلاتری

سال ۲۰۱۷، اتفاق‌های بسیار خوبی برای اکران مستند در جهان افتاد. مستند «هن کاکاسیای تونیستم» حدود ۷ میلیون دلار در امریکا می‌فروشد و در جشنواره ساندنس گول‌های رسانه‌های

جهان بیش از ۳۰ میلیون دلار هزینه خرید فیلم‌های غیرداستانی می‌کنند اما ما کجای این بازار ایستاده‌ایم؟ جواب ساده است: ما به جای اینکه فکر پیدا کردن سهمی از این بازار باشیم، تمام فکر و ذکرمان جلوگیری از حذف سیمرغ سینمای مستند از جشنواره فجر بود... حقیقتا چقدر جذاب‌البته اتفاق عجیبی نیست و ظاهرا دولتمردان ما در جشنواره فجر در برابر این کنایه‌ها واکنش نشان داده‌اند و هدف این نوشته هم چیز دیگری است. همه کسانی که به نحوی با سینمای ایران آشنا هستند قطعا نام‌های «رخشان بنی‌اعتماد» و «مجتبی میر تهماسب» را شنیده‌اند. آنها همراه با گروهی خوب و منسجم در طول چند سال گذشته مجموعه‌ای مستند به نام «کارستان» را آماده اکران و نمایش کردند که این مجموعه باعث ایجاد بستری برای استفاده از ظرفیت‌های روز عرضه فیلم مستند در ایران شد که البته سینمای دنیا قایل‌هاست به مدد شبکه‌های کابلی و پلتفرم‌های مجازی به این واقعیت دست‌یافته است. این روزها قسمت دیگری از این مجموعه به نام «توران خانم» قرار است به‌صورت آنلاین اکران یا بهتر است بگوییم به مدت محدودی پخش شود. چه خوب.

خیلی دوست داشتم به عنوان یک فیلمساز در مورد شخصیت «توران میرهادی» و زحمات این دو نفر کارگردان و گروه‌شان صحبت کنم اما همان‌طور که گفتم قصد این نوشته مبحث دیگری است و قصد دارم به بهانه پخش این فیلم در مورد استفاده از بسترهای غیر کلاسیک اکران مستند در دنیا حرف بزنم (البته فکر کنم کم‌کم این شیوه از اکران مستند هم دارد کلاسیک می‌شود و ما چون از جریان عقب هستیم به‌نظرمان غیر کلاسیک می‌آید).

می‌خواهم در چند مطلب کوتاه درباره بازاری صحبت کنم که شاید هنوز برای بعضی از تهیه‌کنندگان و مستندسازان ایران ناشناخته است. هدف من این است که افراد علاقه‌مند غیر حرفه‌ای هم از این نوشته بتوانند استفاده کنند و به همین دلیل هم می‌خواهم از عنوانی استفاده کنم که شاید کمی اغراق باشد اما طنین ژورنالیستی خوبی دارد: «خداحافظ تلویزیون».

چند وقت پیش با تعدادی از تهیه‌کنندگان و مستندسازان معتبر در خانه سینما نشسته بودیم. همه آنها از شرایط موجود معیشتی گل‌های اساسی داشتند و بحث بر سر این بود که از کجا باید چرخ مستند چگونه باید علاوه بر خانواده خود، مان یک گروه تولید را به چرخ هم کند یا یک مستندساز، چگونه می‌تواند روزش را با خیال نیمه‌راحت- و نه حتی راحت- به شب برساند؟

کسی جوابی نداشت و در انتها به جملاتی تکراری رسیدیم: «مستندسازان نمی‌توانند از راه حرفه‌شان یک زندگی ساده را بچرخانند.»

متأسفانه سخنی درست اما درآور... اجازه دهید از اینجا کمی خودماتی تراشیم و مثل همیشه خودمان استین بالا بزنیم... اما چگونه؟... چند سالی قبل از اتفاقات جدیدی در حوزه اکران و پخش فیلم‌ها به راه افتاده و جایی هست که به‌شدت به محتوا نیاز دارد یا شاید بهتر است بگوییم کارش بلعیدن مطالب جذاب تصویری است؛ بله درست است... فضا و پلتفرم‌های مجازی.

برای کسب درآمد در فضای مجازی به یک خط اینترنت و یک دستگاه مناسب مثل کامپیوتر یا گوشی موبایل احتیاج دارید. اگر همین‌ان این مقاله را از روی گوشی یا کامپیوتر خود می‌خوانید یعنی این امکانات اولیه را دارید و عملا چیز دیگری نیازی نیست. حالا که شما وارد این دنیای جدید شده‌اید، می‌خواهم شما را با سه اسم مهم آشنا کنم: Netflix-Hulu-Amazon

اگر با ساختار و فعالیت‌هایی که منجر به پولسازي این سه شرکت شده آشنا هستید، همین‌جا خواندن این نوشته را متوقف کنید و اگر نه بیاورید کمی با این اسامی بیشتر آشنا شوید:

اگر علاقه‌مند به سریال‌های روز دنیا باشید، حتما اسم مجموعه «هاوس اف کاردز» را شنیده‌اید... اگر هم این طور نیست حتما همین امروز اقدام کنید. این مجموعه را شبکه اینترنتی «نت فلیکس» تهیه کرده و تا قبل از رسوایی اخلاقی یکی از بازیگرانش داشت تمام معادلات سودآوری آنلاین در این حوزه را به هم می‌ریخت. زمانی که طراحان، بنسازان اینترنت را برای پخش مجموعه‌شان انتخاب کردند به نظر خیلی از افراد این حرکت دیوانگی و حتی یک جور خودکشی دسته‌جمعی محسوب می‌شد.

چیزی که محال به نظر می‌رسید، اتفاق افتاد و این مجموعه تا چند فصلی هم جلورفت و به نظر هم نمی‌رسد تا به امروز کسی از گروه سازنده و سرمایه‌گذاران خودکشی کرده باشد، در واقع تنها سرمایه‌گذاران خودکشی نکردند بلکه چند صفر جلوی اعداد حساب‌های بانکی‌شان اضافه هم شد.